

Участь органів державної влади у цивільних справах про визнання правочинів недійсними

Бернатович О.В., студент Вінницького відділення ННІЗН НАВС
Науковий керівник: кандидат юридичних наук Петровський А.В.

Під час розгляду та вирішення цивільних справ про визнання правочинів недійсними можуть приймати участь органи державної влади, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб (ч. 3 ст. 26 ЦПК України, прийнятого 18 березня 2004 р. (далі - ЦПК)). Участь таких органів у цивільному процесі реалізується у двох процесуальних формах: зверненням до суду із заявою (порушення цивільної справи) про захист прав, свобод та інтересів інших осіб, або державних чи суспільних інтересів та брати участь у цих справах (ч. 2 ст. 3, ч. 1 ст. 45 ЦПК); вступом у справу за своєю ініціативою чи за ініціативою суду для подання висновків з метою виконання своїх повноважень щодо захисту прав, свобод та інтересів інших осіб, або державних чи суспільних інтересів (ч. 3 ст. 11, ч. 3 ст. 45 ЦПК).

У випадках, коли органи державної влади безпосередньо виступають учасниками спірних матеріальних правовідносин, вони можуть приймати участь у цивільній справі про визнання правочину недійсним як сторони або треті особи. Але, як вже було згадано вище, зазначені органи мають також право на звернення до суду із заявою про захист прав, свобод та інтересів інших осіб, або державних чи суспільних інтересів. У таких випадках, форма участі в процесі органів державного управління аналогічна формі участі прокурора. Відмінність же процесуального положення органів державного управління від процесуального положення прокурора, на думку багатьох вчених-процесуалістів (А.А. Власов, А.А. Добровольський, В.А. Мусін, В.Г. Фазікош, Н.А. Чечіна, Д.М. Чечот, М.С. Шакарян, В.Н. Щеглов), полягає в тому, що перші у всіх випадках беруть участь в процесі тільки тоді, коли їхня участь прямо передбачається або допускається.

Як свідчать матеріали судової практики, інколи до суду з позовами про визнання правочинів недійсними звертаються органи державної податкової інспекції. Нами вже було підкреслено вище, що цивільно-процесуальний закон

дозволяє приймати участь таким органам у розгляді цивільних справ тільки у випадках, встановлених законом (ч. 2 ст. 3, ч. 1 ст. 45 ЦПК України). Важливим, на наш погляд, у цій ситуації, є з'ясування наступного питання: які інтереси підлягають захисту в цивільному процесі органами державної влади і кому саме вони належать? Відповідно до норм цивільно-процесуального законодавства, згідно яких органи державної влади можуть звертатися до суду із заявами про захист прав, свобод та інтересів інших осіб, або державних чи суспільних інтересів (ч. 2 ст. 3, ч. 3 ст. 26, ч. 1 ст. 45 ЦПК України) та висловленої в літературі точки зору, органи державної влади приймають участь у процесі в якості «процесуальних позивачів», при цьому поряд з процесуальним позивачем до процесу повинен бути залучений і позивач, матеріальні права якого повинен захистити суд. Гадаємо, що під час укладання правочину з метою ухилення від сплати податків порушується, насамперед, інтерес держави, до бюджету якої не надійшли кошти у розмірі податку, який не був сплачений. Проте, на наш погляд, у даному випадку держава не може бути визнана такою, яка має цивільно-правову зацікавленість, тому що вона не є рівноправним суб'єктом цивільних правовідносин (тобто держава не була однією із сторін правочину), а в цій ситуації вона виступає в якості владного суб'єкта публічних відносин.

Важливим слід зазначити, що в ситуації, яка нами розглядається, діюче цивільне законодавство допускає можливість визнання правочину недійсним на підставах, передбачених ч. 1 ст. 228 ЦК України: «правочин вважається таким, що порушує публічний порядок, якщо він був спрямований на порушення конституційних прав і свобод людини і громадянина, знищення, пошкодження майна фізичної або юридичної особи, держави, Автономної Республіки Крим, територіальної громади, незаконне заволодіння ним».

Беручи до уваги вищезазначене тлумачення правочину, який порушує публічний порядок, вважаємо, що правочини, спрямовані на ухилення суб'єктами підприємницької діяльності від сплати податків, підпадають під диспозицію ст. 228 ЦК України. У таких випадках органи державної податкової інспекції мають право звертатися до суду з позовами до підприємств, установ, організацій та громадян про визнання таких правочинів недійсними і стягнення в доход держави коштів, одержаних ними за такими правочинами. Однак, для застосування ст. 228 ЦК України необхідно довести в суді умисел хоча б однієї із сторін укладеного правочину, спрямований на досягнення мети, що порушує публічний порядок (умисне ухилення від сплати податків).

Аналіз судової практики свідчить про те, що при зверненні органів державної податкової інспекції з позовами до суду про визнання правочинів недійсними у цілому не вдається довести умисел хоча б однієї із сторін укладеного правочину, який спрямований на досягнення мети, що порушує публічний порядок (умисне ухилення від сплати податків). Наслідком цього, як правильно зазначається в юридичній літературі, є відмова суду в задоволенні позову, навіть, якщо такий умисел сторін насправді мав місце.

Враховуючи вищезазначене, підтримуючи висловлену в літературі точку зору (Н.О. Саніахметова, Є.О. Харитонов), ми вважаємо, що суду, під час розгляду цивільної справи, ініціатором порушення якої є орган державної податкової інспекції (звернення з позовом про визнання правочину недійсним на підставі ст. 228 ЦК України), при кваліфікації правочину за статтею 228 ЦК України має враховуватися вина, яка виражається у намірі порушити публічний порядок з боку осіб, які вчиняють такий правочин або у одній з них (ухилення від сплати податків). Суд, приймаючи рішення у такій справі,

зобов'язаний вказати, у чому конкретно виявилася спрямованість правочину на порушення публічного порядку. Правові наслідки правочину, визнаного недійсним за таких підстав, визначаються загальними правилами щодо правових наслідків недійсних правочинів - ст. 216 ЦК України.

Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки: аналіз стану наукової розробленості теми

Беловалова Н.Ю., студент 3-К курсу ННІЗН НАВС

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор *Бичкова С.С.*

Важливе місце серед інститутів цивільного права займає інститут відповідальності за шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки. Сьогодні постійно виникає велика кількість відповідних цивільно-правових спорів. Тому дослідження поняття джерела підвищеної небезпеки неминуче пов'язане з аналізом як законодавчих положень, так і практики їх застосування.

Поняття джерела підвищеної небезпеки на рівні закону (легальна дефініція) закріплено в ст. 1187 ЦК України, відповідно до якого під джерелом підвищеної небезпеки розуміють діяльність, пов'язану з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів, механізмів та обладнання, використанням, зберіганням хімічних, радіоактивних, вибухо- і вогнєнебезпечних та інших речовин, утриманням диких звірів, службових собак та собак бійцівських порід тощо, що створює підвищену небезпеку для осіб, які цю діяльність здійснюють, та інших осіб.

В юридичній літературі містяться альтернативні визначення. Так, Г.Л. Пендяга розглядає джерело підвищеної небезпеки як об'єкт матеріального світу, який не піддається повному контролю з боку людини, здатний завдати шкоду оточуючим в процесі ризикової діяльності (використання, зберігання, утримання транспортних засобів, механізмів та обладнання, використання, зберігання або виготовлення хімічних, радіоактивних, вибухо- і вогнєнебезпечних та інших речовин, утриманням диких звірів, службових собак та собак бійцівських порід тощо) [3, с. 8].

Умовами відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, є протиправність поведінки заподіювача шкоди; наявність цієї шкоди у потерпілого і причинного зв'язку між ними. Слід наголосити, що відповідальність за шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки, належить до такого виду відповідальності, яка має здатність виникати навіть без вини.

Шкода, завдана джерелом підвищеної небезпеки, відшкодовується особою, яка володіє об'єктом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку. Особи, які спільно завдали шкоди, тобто завдали неподільної шкоди взаємопов'язаними, сукупними діями, або діями з єдністю наміру, несуть солідарну відповідальність перед потерпілими.

Особи, які здійснюють діяльність, що є джерелом підвищеної небезпеки, за шкоду, завдану внаслідок взаємодії кількох джерел підвищеної небезпеки іншим особам, несуть солідарну відповідальність перед потерпілими [2, с. 124]. Спир про відшкодування шкоди, завданої при цьому самим джерелом підвищеної небезпеки кожним із їх володільців перед іншим із них, вирішується за правилами ст. 1188 ЦК України, а саме: шкода, завдана одному з володільців з вини іншого, відшкодовується винним; не відшкодовується шкода, завдана володільцю лише з його вини; за наявності вини всіх володільців розмір відшкодування визначається судом у відповідній частці залежно від обставин, що мають істотне значення (тобто залежно від ступеня